

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt / Vol: 6, Sayı/Issue: 3, 2017

Sayfa: 1694-1706

Received/Geliş: Accepted/Kabul:

[03-07-2017] – [19-08-2017]

Kudret Ayşe Yılmaz'ın Orobaniyye Romanının Söz Varlığında İkilemeler

Hatice ÖZDİL

Yrd. Doç. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, FEF

Asst. Prof., Bitlis Eren University, Faculty of Science and Letters

Orcid ID: 0000-0001-6372-7272

hozdil@beu.edu.tr

Erdoğan ÖZDİL

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, SBE

Van Yüzüncü Yıl University, Institute of Social Sciences

Orcid ID: 0000-0002-0626-9022

ozdilerdogan83@gmail.com

Öz

Bir dili oluşturan aslı unsurlar sadece isimler, fiiller ve bunlara yardımcı olan öğeler değildir. Bir romanda, okuyucuyu cezbeden bir dil oluşturabilmek için en sık başvurulan yöntemlerden biri, ikilemeleri yani tekrar gruplarını kullanmaktır. Edebiyatımıza son dönemlerde birçok eser kazandıran yazar Kudret Ayşe Yılmaz'ın ilk romanı olan Orobaniyye'de ikilemeler sıkça kullanılmıştır. Çok sayıda ikilemenin kullanımı, romanda ifadeyi zenginleştirmiş, yazarın dilini kuvvetlendirmiş ve okuyucu ile sıcak bir bağ kurmasını sağlamaya katkıda bulunmuştur. Çalışmamızda Kudret Ayşe Yılmaz'ın modern anlamda yazdığı romanı Orobaniyye'deki ikilemeler incelenmiştir. Romanda kullanılan ikilemelerin sayısı 209'dur. Bu ikilemeler tekrarlarıyla birlikte 287 farklı yerde kullanılmıştır. Anlam ve yapısal olarak iki ana başlık altında incelediğimiz bu ikilemelerin, geçtiği cümledeki anlamlarına bakılarak, manaları da verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kudret Ayşe Yılmaz, Orobaniyye, Söz Varlığı, İkilemeler, Tekrar Grupları.

Reduplication in the Vocabulary of the Fiction Orobaniyye of Kudret Ayşe Yılmaz

Abstract

The primary components which consist of a language are not only names, verbs and elements lending assistance to these. One of the most referred methods in a fiction to form a language which attracts reader is to use reduplications, in short, repetition groups. The reduplications whose objective is to strengthen and enrich meaning by stringing words of a sort together in a sentence plays key role in expression of Turkish language. In Orobaniyye, the first fiction of author Kudret Ayşe Yılmaz who gains may works to our literature, reduplications are used frequently. One of the elements that invigorates expression of an author, ensures she establishes a cordial connection with reader is widely use of repetition groups in a fiction. In Orobaniyye, the first fiction of Kudret Ayşe Yılmaz that we have viewed in our study, the number of the reduplications which adds power and vitality to expression of Turkish language is 209. These reduplications are encountered in 287 different places along with their repetitions. The richness attached to the fiction by these reduplications we study under two main titles, meaning and structure is tried to be shown by also giving the meanings that the reduplications include in sentence in this study we have conducted.

Keywords: Kudret Ayşe Yılmaz, Orobaniyye, Vocabulary, Reduplications, Repetition Groups.

Giriş

Kelime grupları içinde, cümleye kattığı anlam bakımından tekrar gruplarının önemli bir yeri vardır. Cümlede herhangi bir varlığı, kavramı veya hareketi anlatmak için aynı türden birden fazla kelimenin art arda kullanılmasıyla oluşan söz öbeklerine tekrar grubu (ikileme) denir. İkilemeler cümlede işlev bakımından kuvvetlendirme, çokluk ve devamlılık gibi görevler üstlenir. Bir tekrar, o tekrarı meydana getiren kelimenin manasını kuvvetlendirmek ya da bir çeşit çokluğunu ifade etmek veya devamlılığını belirtmek için yapılır.¹

İkilemelerin kullanılması, Türkçe'nin sözlükbilimi (lexicologie), anlamsal (sémantique) ve biçimsel (stylistique) açılarından en önemli özelliklerinden biridir. Korecede, Japoncada da değişik ölçü ve niteliklerde gördüğümüz bu özellik çeşitli lehçelerde ve Türkiye Türkçesinde yapı, kuruluş ve köken açısından birbirinden çok ayrı ikileme örnekleriyle geniş ölçüde, bugün de belirmektedir. *Dağ tepe, yarım yamalak, kara para, para mara, güle oynaya, dost düşman, iyi kötü, olur olmaz...* gibi binlerce örneğiyle güçlü bir anlatım sağlayan bu kalıplaşmalara Göktürk yazıtlarında da sık rastlıyoruz. Uygur döneminde de süren bu anlatım biçimi için yazıtlardaki şu birkaç örneği vermekle yetineceğiz: *alkın - arıl-* (KT güney 9), *ögir - sebin-* (BK doğu 41), *yirsub* (KT doğu 20), *arkış tirkış* (KT güney 8), *at kü* (KT doğu 25), *il törü* (KT doğu 1, 8), *yabız yablak* (KT doğu 20), *iç taş* (KT güney 12)²

Türkçe'de ikilemeler ile ilgili çeşitli edebî eserler üzerinde birçok çalışma yapılmıştır. Dede Korkut Destanları³, Dîvânu Lügâti't-Türk⁴, Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi⁵ gibi önemli eserlerde geçen ikilemeler gün ışığına çıkarılmış ve ikilemelerin çok eski devirlerden beri Türk dilinin söz varlığına yadsınmaz bir katkı sağladığı incelenen eserlerdeki çalışmalarla gözler önüne serilmiştir.

Çalışmamızda, modern anlamda son dönemde yazılmış bir romanda, hangi tür ikilemelerin ne sıklıkla ve hangi anlamlarıyla kullanıldığı tespit edilerek bir sınıflandırmaya tâbi tutulmuştur. Orobaniyye⁶ adlı romanda bulunan ikilemeler, yapısal ve anlamsal olarak iki ana gruba ayrılıp, cümleye kattığı anlam yönünden incelenecektir. Bu gruplar ve alt başlıkları şu şekilde sıralanabilir:

¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, (İstanbul: Bayrak Yayınları, 2002), s.377.

² Doğan Aksan, "Göktürk Yazıtlarında Söz Sanatları-Güçlü Anlatım Yolları", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, (1994): 9.

³ Kerime Üstünova, "Dede Korkut Destanlarında Aralıklı İkilemeler," *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 557, (1998): 464-470.

⁴ Gülsel Sev, "Dîvânu Lügâti't-Türk'te İkilemeler", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 634, (2004): 497-510.

⁵ Yaşar Tokay, "Evliyâ Çelebi Seyahat-nâmesi'nde İkilemeler", *Turkish Studies Dergisi* 8/9, (2013): 2401-2416.

⁶ Kudret Ayşe Yılmaz, *Orobaniyye*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2012)

1. Anlamına Göre İkilemeler
 - 1.1. Aynı Kelimenin Tekrarı İle Oluşan İkilemeler
 - 1.2. Eş Veya Yakın Anamlı Kelimelerle Oluşan İkilemeler
 - 1.3. Zıt Anamlı Kelimelerle Oluşan İkilemeler
2. Yapısına Göre İkilemeler
 - 2.1. Pekiştirmeli İkilemeler
 - 2.1.1. Ses Eklenerek Oluşan İkilemeler
 - 2.1.2. Hece Eklenerek Oluşan İkilemeler
 - 2.2. Hal Eki Alan Kelimelerle Oluşan İkilemeler
 - 2.2.1. Yalın Hâl – Yaklaşma Hâli Eki Alarak Kurulan İkilemeler
 - 2.2.2. Yalın Hâl – Ayrılma Hâli Eki İle Kurulan İkilemeler
 - 2.2.3. Ayrılma Hâli – Yaklaşma Hâli Eki Alarak Kurulan İkilemeler
 - 2.2.4. İyelik Eki – İyelik ve Yaklaşma Hâli Eki Alarak Kurulan İkilemeler
 - 2.2.5. Yalın Hâl, Yükleme ve Yaklaşma Hâli – İsimden İsim Yapan Ek İle Kurulan İkilemeler
 - 2.3. Soru Ekiyle Yapılan İkilemeler

Çalışmamızdaki asıl gayemiz modern anlamda yazılan bir romandaki ikilemeleri ortaya koyarak incelemek ve Türk dilinin gramer yapısına ve anlam dünyasına katkıda bulunmaktır. Romandan ikileme örnekleri verilirken alfabetik düzen esas alınmıştır. Verilen ikileme örneklerinden sonra parantez içinde, ikilemenin romanda hangi sayfada geçtiği gösterilmiştir.

1. Anlamına Göre İkilemeler

1.1. Aynı Kelimenin Tekrarı İle Oluşan İkilemeler

Bu tür ikilemeler, iki aynı kelimenin beraber kullanılmasıyla oluşturulan kelime gruplarıdır. *Adım adım* (s. 136), *bayrak bayrak* (s. 36) vb.

Orobanhiyye romanında aynı kelimenin tekrarı ile oluşturulan ikilemelerin sayısı 92'dir ve tekrarlarıyla birlikte 125 farklı yerde kullanılmıştır. Bu tür ikilemelerde en çok kullanılanlar ise *tek tek* (s. 20, 64, 109, 127, 142, 194, 196, 213) ve *yavaş yavaş* (s. 28, 39, 96, 97, 107, 132, 158, 199) ikilemeleridir.

adım adım : Sırasına uygun ve dikkatli olarak yapılan iş (s. 136).

ağır ağır : Yavaş bir şekilde, acele etmeden (s. 169).

ağıt ağıt : Şikayette bulunmak, feryat (s. 119).

aheste aheste : Yavaşça hareket etmek (s. 46).

- akşam akşam* : Vakitsiz, geç bir vakitte (s. 132).
aşa aşağı : Emek vererek, zorluklardan geçerek (s. 218).
avuç avuç : Bol miktarda (s. 11).
basa basa : Ayakkabının iç kısmına devamlı olarak basmak (s. 64).
bayrak bayrak : İstikrarlı ve hızlı bir biçimde (s. 36).
bile bile : Bir olayın olacağını önceden tahmin etmek, bilmek (s. 209).
bir bir : Tane tane, sırayla (s. 103, 144, 215).
burcu burcu : Güzel kokarak (s. 117).
çalkalana çalkalana : Karışarak (s. 231).
çatır çatır : Çatlayarak ayrılma (s. 117).
çeşit çeşit : Farklı, değişik (s. 71).
çıkara çıkara : Sindirerek, keyfine vararak (s. 132).
çıtır çıtır : Tazelikten çıtırdayan (s. 100).
çisil çisil : İnce bir şekilde, tane tane (s. 28).
dalga dalga : Yoğun ve sık olarak (s. 173, 216).
damar damar : Belirgin, kolayca bilinen (s. 47).
damla damla : Sürekli, devamlı ve fazla (s. 28, 96).
diken diken : Tüylerin diken gibi olması (s. 140).
döne döne : Çocuğun bir o yana bir bu yana dönerek oynaması (s. 132).
efil efil : Sesin hoş ve ölçülü bir şekilde kulağa gelmesi (s. 102).
efkârlı efkârlı : Hüzünlenecek (s. 14).
fersah fersah : Uzun mesafelerde (s. 107, 124).
gani gani : Bol bir şekilde (s. 56).
gevrek gevrek : Ukala ve kendini beğenerek (s. 23).
göz göz : Sıralanmış odalar gibi (s. 52).
güçlü güçlü : Kuvvetli, sağlam (s. 144).
hayli hayli : Fazlasıyla (s. 145).
hızlı hızlı : Seri bir şekilde, ivedilikle (s. 22, 79).
ışıl ışıl : Parıldayan, ümit vaat eden (s. 56, 136).
için için : Kendi kendine, içten içe (s. 105).
ince ince : Yağmurun ince bir şekilde tane tane yağması (s. 37).
ite ite : Dudaklarını öne doğru uzatarak (s. 159).

- kalk kalk* : Yattığı yerden doğrulma (s. 22).
- katar katar* : Bol bir biçimde (s. 86).
- katmer katmer* : Üst üste (s. 74).
- katre katre* : Damlalar halinde (s. 111).
- kelime kelime* : Her kelimesi etkili (s. 193, 196).
- kesik kesik* : Duraklayarak konuşma (s. 122).
- kıpır kıpır* : Canlılık veren, harekete geçiren (s. 62).
- kıra kıra* : Parçalayarak, kırarak çıkan (s. 125).
- kıvrım kıvrım* : Dönerek yükselen (s. 13).
- kolay kolay* : Kolayca ulaşılan (s. 76).
- köpük köpük* : Kahvenin bol köpüklü olması (s. 171).
- köpüre köpüre* : Kahvenin bol köpüklü olması (s. 171).
- kütür kütür* : Taze eriğin yerken çıkardığı ses (s. 132).
- madde madde* : Sıralayarak, düzene sokarak (s. 126).
- nakış nakış* : İnce ince işlenerek (s. 112, 174).
- neler neler* : Bir çok şey (s. 225).
- otur otur* : Oturmak (s. 146).
- oyната oynата* : Pişen yemeğin kaynamasıyla tencerenin kapağını oynatması (s. 226).
- öbek öbek* : Kümelenerek oturma (s. 93).
- ölüp ölüp* : Bitip tükenmek sonra yeniden ümitlenerek canlanmak (s. 108).
- öyledir öyledir* : Karşısındakinin söylediğini onaylamak (s. 132).
- parça parça* : Parçalanmış (s. 194).
- pare pare* : Parça parça, kısım kısım olmuş (s. 230).
- peki peki* : Onaylamak, kabul etmek (s. 161).
- pırıl pırıl* : Temiz, saf, kirlenmemiş (s. 50).
- sağanak sağanak* : Yoğun, arka arkaya (s. 207).
- sakin sakin* : Rahat bir biçimde (s. 103).
- salkım salkım* : Salkım halinde (s. 67).
- sarsıla sarsıla* : Derinden etkilenmek (s. 100).

- sık sık* : Çoğu zaman, sürekli (s. 50, 163, 201).
sıra sıra : Dizili halde (s. 28).
sızılı sızılı : Acı duyarak (s. 137).
sızlana sızlana : Ah ederek, söylenerek, inleyerek (s. 129).
sine sine : Kendi içinde hoşnut olarak (s. 226).
söke söke : Çiçeği topraktan çekip ayırmak (s. 59).
sulu sulu : Eriğin bol sulu olması (s. 132).
süze süze : Bakışlarını etkili ve inceleyici bir şekilde karşı tarafa gösterme (s. 91).
şıkır şıkır : Hareketli, ses çıkartan, dikkat çeken (s. 66).
tatlandıra tatlandıra : Olduğundan farklı anlatma (s. 45).
tek tek : Sırayla, tane tane (s. 20, 64, 109, 127, 142, 194, 196, 213).
teker teker : Bir bir, düzenli ve sırayla (s. 62).
tekrar tekrar : Tekrar eden (s. 58, 67, 195, 208).
tomar tomar : Dürülerek boru biçimi verilmiş kağıt (s. 78).
toprak toprak : Özlenilen şeylerin, kabirde toprak olarak insana dönmesi (s. 36).
tortu tortu : Çökeltili ve kalıntılı şekilde (s. 225).
tövbe tövbe : Olmayacak bir şey karşısında şaşırma, karşıdakini kınama ünlemi (s. 62).
uzun uzun : Uzunca sürede, sabırla (s. 169, 176).
yanık yanık : Bıkkın, üzüntülü, dertli bakış (s. 168, 168).
yavaş yavaş : Yavaşça, acele etmeden (s. 28, 39, 96, 97, 107, 132, 158, 199).
yer yer : Zaman zaman, bazı kısımlarda (s. 31, 46, 58, 122).
yesinler yesinler : Karşıdakinin yemesini istemesi (s. 132).
yığın yığın : Bir şeyin fazla yığılması (s. 164).
yok yok : İstememe, onaylamama (s. 181).
yudum yudum : Azar azar (s. 187).
yudumlaya yudumlaya : Yavaşça, sakince içerek (s. 228).
zaman zaman : Belli belirsiz zamanlarda (s. 60).

1.2. Eş Veya Yakın Anlamalı Kelimelerle Oluşan İkilemeler

Bu tür ikilemeler aynı anlama gelen, yakın anlama sahip olan veya ses ve şekil açısından yakın olan iki kelimenin birbiri ardına kullanılmasıyla oluşan

kelime gruplarıdır. *akça pakça* (s. 103), *allı morlu* (s. 66) vb. türemiş sıfatlarla kurulmuş olan örnekleri de vardır.

Orobanhiyye romanında eş veya yakın anlamlı kelimenin tekrarı ile oluşturulan ikilemelerin sayısı 55'dir ve tekrarlarıyla birlikte 62 farklı yerde kullanılmıştır. Bu tür ikilemelerde en çok kullanılanlar ise *boylu boyunca* (s. 93, 186), *feryat figan* (s. 99, 218), *kan ter* (s. 132, 168), *parça pinçik* (s. 93, 119) ve *un ufak* (s. 171, 171) ikilemeleridir.

- akça pakça* : Duru, temiz, saf (s. 103).
allak bullak : Heyecan ve telaştan yüz renginin değişmesi (s. 129).
allı morlu : Çeşitli dikkat çekici renklere olan (s. 66).
apar topar : Bir anda, aniden (s. 188).
ayrı gayrı : Bulunduğu ortama ve kişilere yabancı gibi durma (s. 80).
bacı gardaş : Karşısındakini kardeşi gibi görme (s. 137).
bağırıp çağırma : Yüksek ses çıkarma, gürültü yapma (s. 161).
başlı başlıca : Yalnız başına (s. 124).
başlı başına : Bir bütün olarak (s. 182).
boylu boyunca : Başından sonuna, her yere (s. 93, 186).
dağı taşı : Şehirleşmeden uzak doğal alan (s. 138).
ekmek su : İnsan için temel besin kaynakları (s. 107).
eli kolu : Vücut uzuvları (s. 104).
eli yüzü : İnsanın dış görünüşü (s. 168).
eli yüzü : İnsanın eli ve yüzü (s. 179).
eli kolu : İnsanın bir iş ve olay karşısında yapabileceği şeyler (s. 157).
eş dost : Kişinin yakınları (s. 95).
ezik büzük : Ezikler içinde kalmış yer (s. 30).
feryat figan : Ah ederek dövünme (s. 99, 218).
gelip geçen : Yoldan geçen insanlar (s. 203).
giyim kuşam : İnsanın dış görünümü (s. 168).
güçlü kuvvetli : Sağlam, diri (s. 137).
hal hatır : Kişinin sağlık ve huzur durumu (s. 122).
hoşbeş : Hal hatır hakkında konuşma (s. 49).
in cin : Görünen ve görünmeyen varlıklar (s. 37).

- itile kakıla* : Zor kullanarak, kişiye ve kişilere istenmeyen şeyin yaptırılması (s. 180).
- kan ter* : Çok yorulmuş, bitap düşmüş (s. 132, 168).
- kanlı canlı* : Sağlıklı, sapasağlam (s. 202).
- karasın kara* : Kirlenmiş, masum olmayan (s. 155).
- kaş göz* : İnsanın kaş, gözü (s. 137).
- kestane kebab* : Gönderilen mektuba karşı acele cevap istendiğini belirten bir deyim (s. 229).
- kırık dökük* : Dağılmış, toparlanamayan (s. 31).
- kırk gün kırk gece* : Uzun bir süre (s. 225).
- konu komşu* : Çevredeki yakın insanlar (s. 43, 95).
- koyunlar keçiler* : Otlayan koyun ve keçiler (s. 136).
- köşe bucak* : Her taraf (s. 226).
- kurt kuş* : Bütün canlılar (s. 201).
- lamı cimi* : Çeşitli bahaneler üretme (s. 15).
- parça pinçik* : Darmadağın olma (s. 93, 119).
- sıkı fıki* : Yoğun (s. 103).
- sizli bizli* : Samimi olmaksızın (s. 122).
- şen şakrak* : Çok neşeli (s. 160).
- şuna buna* : Başkalarına, başka şeylere (s. 129).
- tamı tamına* : Tam olarak (s. 146).
- tik takları* : Saatin çalışırken çıkardığı ses (s. 123).
- tipi kıyamet* : Havanın çok soğuk olması (s. 138).
- tuzla buz* : Paramparça (s. 109).
- uçsuz bucaksız* : Sonu gelmeyen, sonu gözükmeyen (s. 147).
- un ufak* : Küçükçük parçacıklara ayrılmış (s. 171, 171).
- yakıp kavuran* : Etkisi altına alan (s. 175).
- yalan dolan* : Gerçek olmayan, gerçek dışı (s. 225).
- yalap şalap* : Hiç özenmeden, gelişigüzel (s. 61).
- yarım yamalak* : Kusurlu, eksik (s. 137).
- yer gök* : Herkes, her şey (s. 207).
- zar zor* : Güçlkle (s. 96, 142).

1.3. Zıt Anlamlı Kelimelerle Oluşan İkilemeler

Bu tür ikilemeler, zıt anlamlı iki kelimenin birbiri ardınca kullanılması ile oluşan kelime gruplarıdır. *aşağı yukarı* (s. 39), *er geç* (s. 86) vb.

Orobanhiyye romanında zıt anlamlı kelimenin tekrarı ile oluşturulan ikilemelerin sayısı 6'dır.

aşağı yukarı : Yaklaşık olarak (s. 39).

der demez : Konuşmasını tamamladıktan hemen sonra (s. 190).

er geç : En sonunda (s. 86).

ileri geri : İleri ve geriye doğru hareket ettirmek (s. 54).

sağa sola : Bir o yana bir bu yana doğru (s. 211).

yandı söndü : Heyecandan bir anda vücutta hissedilen sıcaklığın belirip kaybolması (s. 179).

2. Yapısına Göre İkilemeler

2.1. Pekiştirmeli İkilemeler

Bu tür ikilemeler, kelimenin başına eklenen seslere göre 2 gruba ayrılabilir:

2.1.1. Ses Eklenerek Oluşan İkilemeler

Bu tür ikilemelerde, kelime ünlü bir harf ile başlıyorsa kelimenin başına "m" ünsüzü getirilerek eğer kelime ünsüz bir harf ile başlıyorsa, kelime başında bulunan bu ünsüz harfin yerine "m" ünsüzü eklenerek yapılan ikilemelerdir. Orobanhiyye romanında ses eklenerek oluşan ikileme sayısı birdir.

için miçin : İnsanın canı, can çekmesi (s. 22).

2.1.2. Hece Eklenerek Oluşan İkilemeler

Bu tür ikilemelerde, kelimelerin ilk hecelerinin sonundaki ses ünlü ile bitiyorsa bu heceler sonuna doğrudan "m,p,r,s" seslerinden uygun olanı; eğer heceler sonundaki ses ünsüz ile bitiyorsa bu ses yerine yine "m,p,r,s" seslerinden uygun olanı getirilir. Ve oluşturulan bu yeni hece, kelimenin başına eklenir: *bambaşka* (s. 91, 137, 185), *dimdik* (s. 73, 133, 201) vb.

Kelime eğer ünlü bir harf ile başlıyorsa bu ünlüden sonra "p" sesi getirilir ve oluşturulan bu yeni hece kelimenin başına eklenir. Bazı durumlarda eklenen "p" sesinden sonra "a, e"; "r" sesinden sonra ise "ıl, il" getirilerek ekleme heceler uzatılabilir: *çepeçevre* (s. 98), *çırılçırılak* (s. 155) vb.

Orobanhiyye romanında hece eklemesi ile oluşturulan ikilemelerin sayısı 13'tür ve tekrarlarıyla birlikte 26 farklı yerde kullanılmıştır. Bu tür

ikilemelerde en çok kullanılan ise *sımsıkı* (s. 64, 66, 85, 93, 198, 211) ikilemesidir.

- bambaşka* : Çok değişik, apayrı (s. 91, 137, 185).
çepeçevre : Her yanını saracak bir şekilde (s. 98).
çırılçıplak : Üzerinde hiçbir şey bulunmayan (s. 155).
dimdik : Çok dik bir şekilde, hiç eğilmeden (s. 73, 133, 201).
kapkara : Etkileyici bakış (s. 137).
kapkara : Gizemli, gizli saklı (s. 88).
kaskatı : Çok sert, çok katı (s. 190).
kıpkırmızı : Yüzün kızarması (s. 168).
sımsıcak : Çok içten (s. 100, 198).
sımsıkı : Çok duygulu, çok sıkı (s. 64, 66, 85, 93, 198, 211).
taptaze : Canlı, yeni (s. 62).
tertemiz : Çok temiz (s. 62, 145).
yemyeşil : Çok yeşil (s. 71, 102, 132).

2.2. Hâl Eki Alan Kelimelerle Kurulan İkilemeler

Orobaniyye romanında hâl eki olarak kurulan ikilemelerin sayısı 41'dir ve tekrarlarıyla birlikte 66 farklı yerde kullanılmıştır. Bu tür ikilemelerde en çok kullanılanlar *göz göze* (s. 13, 30, 54, 102, 131, 170, 190, 219) ve *yan yana* (s. 76, 104, 125, 166, 179, 226, 226, 226) ikilemeleridir.

Hâl eki olarak oluşan ikilemeleri kendi içinde beşe ayırmak mümkündür:

2.2.1. Yalın Hâl – Yaklaşma Hâli Eki Alarak Kurulan İkilemeler

İlk kelime yalın hâlde, sonraki kelime ise yaklaşma hâli ekini almış iki kelime ile kurulan ikilemelerdir: *nefes nefese* (s. 22), *kol kola* (s. 29) vb.

- art arda* : Peşi sıra, ardınca (s. 208).
baş başa : Bir arada, beraberce, birlikte (s. 81, 147, 200, 216).
biz bize : Yalnız başımıza (s. 49).
çığlık çığlığa : Çığlık atarak, bağırarak (s. 23, 138).
el ele : Birlikte, beraberce (s. 63).
göz göze : Bakışları karşılaşarak (s. 13, 30, 54, 102, 131, 170, 190, 219).
iç içe : Birbirinin içine geçmiş halde (s. 63, 135).
iki hayat iki hayata : İki can iki cana (s. 204).

- karşı karşıya* : Karşılıklı olarak kalmak (s. 209).
kol kola : Birlikte (s. 29).
kendi kendine : Kendince (s. 79).
kıran kırana : Yenişinceye değin, çok çetin (s. 68, 157).
nefes nefese : Soluk soluğa (s. 22).
omuz omuza : Yan yana, sıkışık (s. 137).
uzun uzadıya : Uzatarak, ayrıntıya girerek (s. 203).
üst üste : Birbirini izleyerek (s. 189).
yan yana : Birlikte, birbirinin yanında (s. 76, 104, 125, 166, 179, 226, 226, 226).
yüz yüze : Yüzleri karşı karşıya gelecek biçimde (s. 127).

2.2.2. Yalın Hâl – Ayrılma Hâli Eki İle Kurulan İkilemeler

İlk kelime yalın hâlde almış, sonraki kelime ise ayrılma hâli eki almış olan ikilemelerdir.

- iş işten* : Fırsat kaçınca (s. 160).

2.2.3. Ayrılma Hâli – Yaklaşma Hâli Eki Alarak Kurulan İkilemeler

İlk kelime ayrılma hâli eki, sonraki kelime ise yaklaşma hâli eki almış ikilemelerdir: *boydan boya* (s. 94, 231), *dededen toruna* (s. 110), vb.

- baştan ayağa* : Bir uçtan diğer bir uca kadar (s. 118).
baştan sona : Bütünüyle, başından sonuna kadar (s. 137).
birdenbire : Ansızın, aniden (s. 193).
boydan boya : Bir baştan bir başa, bir uçtan bir uca (s. 94, 231).
dededen toruna : Aileden gelen, atalarından kalan (s. 110).
dilden dile : Her yerde, her kimse tarafından anılmak (s. 121, 149).
en acizden en güçlüye : En zayıf olandan en kuvvetli olana (s. 216).
günden bugüne : Geçmişten bu zamana kadar (s. 20).
inceden inceye : Çok dikkatle, titizlikle (s. 130).
kadımdan kadıma : Bir kadından diğer bir kadına ulaşan (s. 193).
kafamdan aşağı : Başından vücudunun alt kısımlarına doğru (s. 162).
kulaktan kulağa : Bir kimseden bir kimseye gizlice söylenen (s. 93, 148).

nereden nereye : Birbirinden farklı konulara(s. 165).

odadan sokağa : İçeriden dışarıya (s. 13).

zirvesinden eteklerine : Yüksekten aşağıya doğru (s. 143).

2.2.4. İyelik Eki – İyelik ve Yaklaşma Hâli Eki Alarak Kurulan İkilemeler

İlk kelime iyelik eki almış, sonraki kelime ise iyelik ve yaklaşma hâli eki alarak kurulan ikilemelerdir: *elini elime* (s. 35), *gözlerin gözlerime* (s. 35) vb.

eli eteğine : Ne yapacağını şaşırılmış, panik olmuş (s. 127).

eli elime : Karşısındakinin elini tutma (s. 35).

gözlerin gözlerime: Gözlerin birbirine bakışarak temas etmesi (s. 35).

içi içine : Duygu taşması (s. 79).

sıcağı sıcağına : Hiç vakit harcamadan, hemen (s. 126, 195).

2.2.5. Yalın Hâl, Yükleme ve Yaklaşma Hâli – İsimden İsim Yapan Ek İle Kurulan İkilemeler

İlk kelime yalın hâlde veya yükleme hâli eki almış, sonraki kelime ise isimden isim yapan ek ile oluşturulmuş kelimelerle kurulan ikilemelerdir: *üstüne üstlük* (s. 50, 161) vb.

dört dörtlük : Kusursuz, tam (s. 124).

üstüne üstlük : Ayrıca, üste olarak (s. 50, 161).

2.3. Soru Ekiyle Yapılan İkilemeler

Bu tür ikilemelerde, ikilemeyi oluşturan öğeler arasına soru eki getirilir. Orobanhiyye romanında soru ekiyle yapılan ikilemelerin sayısı birdir.

derin mi derin : Çok derin (s. 211).

Sonuç

Türk dilinin anlatımına güç ve canlılık katan ikilemelerin, çalışmamızda incelediğimiz Kudret Ayşe Yılmaz'ın ilk romanı olan Orobanhiyye'deki sayısı 209'dir. Bu ikilemeler tekrarlarıyla birlikte 287 farklı yerde kullanılmıştır. Çalışmamızda, anlam ve yapısal olarak iki ana başlık altında incelediğimiz bu ikilemelerin, cümlede kullanılan anlamları tespit edilerek gösterilmiştir.

Orobanhiyye romanında en fazla kullanılan ikilemeler ise 92 farklı ikilemeden oluşan ve 125 farklı yerde kullanılan "aynı kelimenin tekrarı ile oluşan" ikilemelerden oluşmaktadır. Romanın genelinde en çok kullanılan ikilemelere baktığımızda ise bu ikilemelerin *tek tek* (s. 20, 64, 109, 127, 142, 194, 196, 213), *yavaş yavaş* (s. 28, 39, 96, 97, 107, 132, 158, 199), *göz göze* (s. 13,

30, 54, 102, 131, 170, 190, 219) ve *yan yana* (s. 76, 104, 125, 166, 179, 226, 226, 226) ikilemeleri olduğunu görmekteyiz.

Türkçe bir eserde kullanılan ikilemelerin çokça kullanılması, ifadeyi zenginleştiren en belirgin unsurlardan biridir. Bu çalışmada, modern anlamda kaleme alınmış bir romandaki ikilemeler tespit edilerek, romana kattığı zenginlik gösterilmeye çalışılmıştır.

Kaynakça

Aksan, Doğan, "Göktürk Yazıtlarında Söz Sanatları-Güçlü Anlatım Yolları", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, (1994): 1-12.

Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları, 2002.

Sev, Gülsel, "Dîvânu Lügâti't-Türk'te İkilemeler" *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 634, (2004): 497-510.

Tokay, Yaşar, "Evliyâ Çelebi Seyahat-nâmesi'nde İkilemeler", *Turkish Studies Dergisi* 8/9, (2013): 2401-2416.

Üstünova, Kerime, "Dede Korkut Destanlarında Aralıklı İkilemeler", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 557, (1998): 464-470.

Yılmaz, Kudret Ayşe, *Orobanhiyye*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2012.

